

Den selvopfyldende profeti

Benny Ehrenreich

Begrebet »den selvopfyldende profeti« er dokumenteret i flere forsøg af ældre dato. Rosenthal viste, hvordan skoleelever klarer sig bedre, hvis lærerne blot forventer, at de er dygtige, og omvendt viser stereotype threat (eller fordomsfrygten), hvordan forventningerne om et dårligt resultat i sig selv påvirker udfaldet. En helt dugfrisk undersøgelse fra BMJ viser, at der er god grund til at tage begrebet alvorligt!

Rosenthal-effekten

Den amerikanske psykolog *Robert Rosenthal* (født 1933) undersøgte fra 1960'erne og frem hypotesen om den selvopfyldende profeti med en række eksperimenter. I første omgang fordelte han rotter blandt psykologistuderende og fortalte halvdelen, at deres rotte var afkom af specielt kvikke laboratorierotter, og at de derfor kunne opnå gode resultater. Den anden halvdel fik at vide, at deres rotte havde mindre gode egenskaber fra fødslen. I virkeligheden var alle rotterne af samme standard.

De psykologistuderende skulle træne deres rotte i en labyrint, og rotternes præstationer blev målt over de næste fem dage. Det viste sig, at der var en signifikant forskel mellem de to grupper, idet de »kvikke« rotter på 5.-dagen præsterede næsten dobbelt så godt som de »dumme« rotter. De udviste desuden fortsat forbedring fra dag til dag, mens de sløves præstationsniveau stagnerede efter et par dage (Fig. 1).

Rosenthal ønskede at undersøge effekten af gunstige forventninger på skoleelever, så i 1964 fulgte *Robert Rosenthal* og *Leonora Jacobson* eleverne på en grundskole i et fattigt kvarter i USA. Alle blev intelligenstaget før skoleårets start med en verbal og en nonverbal IK-test.

20% af eleverne blev tilfældigt udtrukket og præsenteret for deres lærere som, at de ville kunne opnå specielt store fremskridt. Eleverne blev testet igen ved skoleårets slutning. Godt 300 elever og 18

BIOGRAFI:

Forfatter er praktiserende læge i København og er en af Månedsskriftets faste referenter.

FORFATTERS ADRESSE:

Borups Allé 1, 1. tv., 2200 København N.
E-mail: be@dadlnet.dk

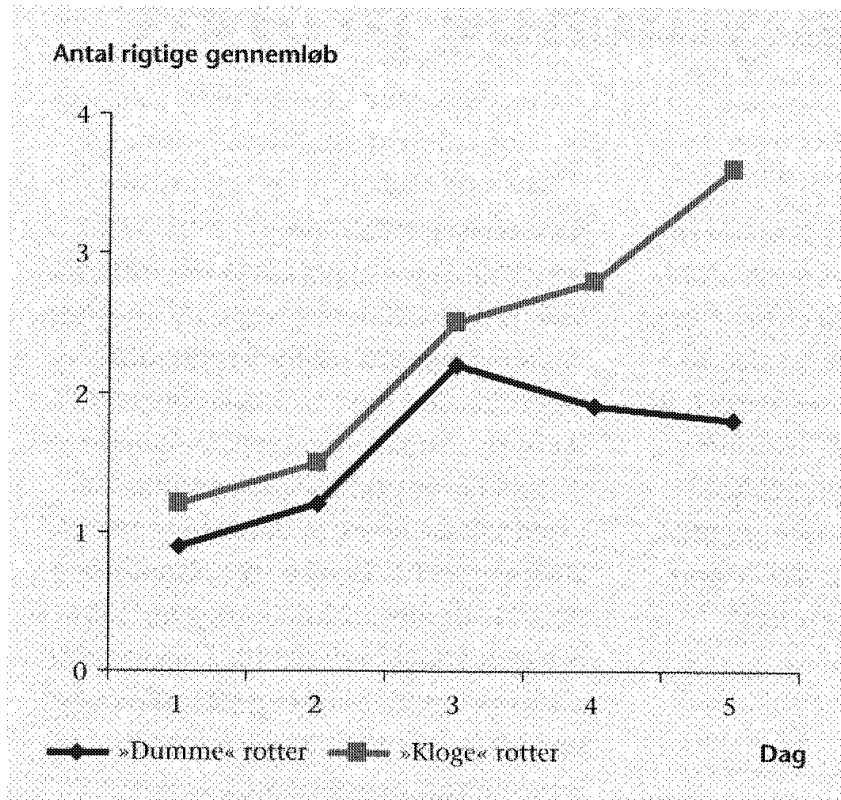

Fig. 1. Rosenthals rotteforsøg.

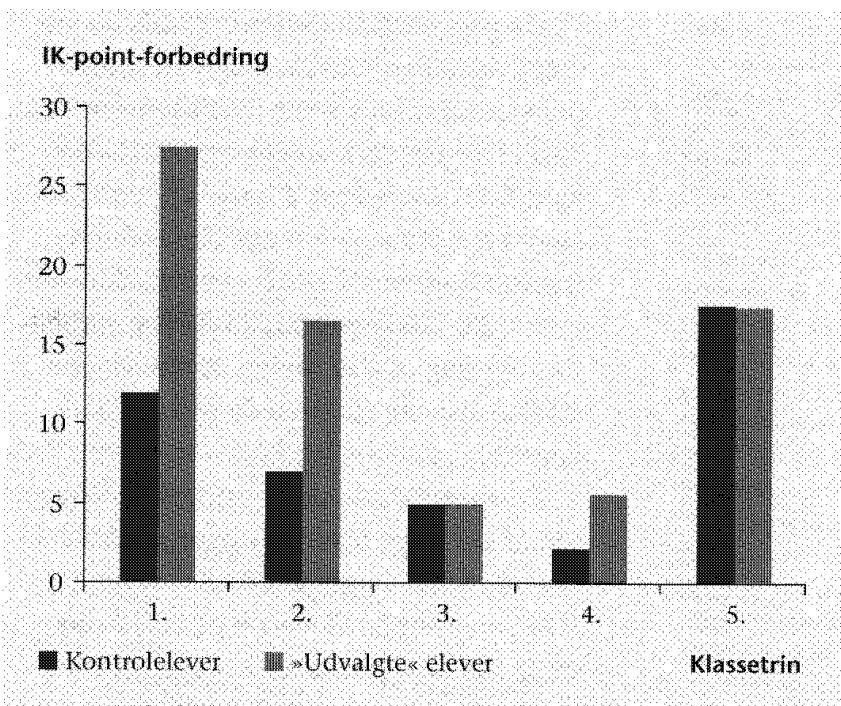

Fig. 2. Rosenthals undersøgelse på skoleelever.

lærere deltog i undersøgelsen, der blev præsenteret i *Psychological Reports* 1966;19:115-8.

Rosenthal fandt ved skoleårets slutning en signifikant højere fremgang i IK-score

hos de 20% specielt udvalgte – der vel at bemærke ved starten havde gennemsnitlig samme IK som resten. Forskellen i IK-forbedringen var signifikant i både 1. og 2. klasse (hhv. $p=0,002$ og $p=0,02$), mens

der ikke var signifikant forskel mellem grupperne på de højere klassetrin (Fig. 2). Interviews med lærerne viste, at de udvalgte elever på forskellig vis havde fået positiv særbehandling.

SUPPLERENDE LITTERATUR

Rosenthal R, Jacobson L. Pygmalion i klasseværelset. Gyldendal, 1977.
http://en.wikipedia.org/wiki/Pygmalion_effect.
<http://testexperiment.stangl-taller.at/experimentbsprosenthal>.

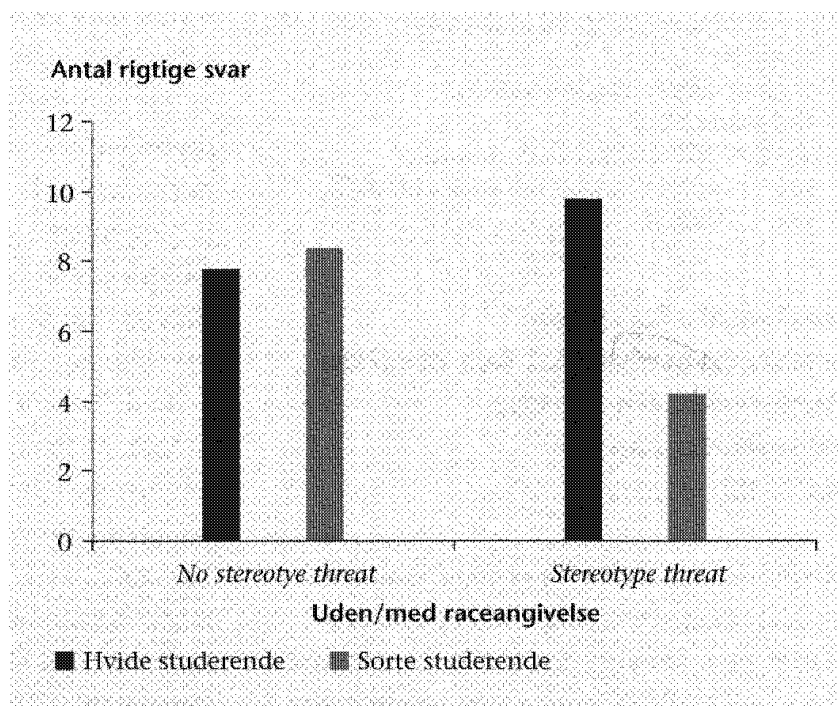
Stereotype threat (fordomsfrygten)

I 1960'erne foreslog den amerikanske psykolog *Irwin Kantz*, at fordomme og etniske stereotyper om sortes intelligens kunne påvirke resultatet af IK-test. Han udførte en række undersøgelser til belysning af dette: Hvis sorte studerende fik at vide, at en test skulle undersøge øje-hånd-koordinationen, præsterede de bedre resultater, end når de fik at vide, at det var en intelligens-test. De scorede også

højere, hvis de fik at vide, at resultatet blev sammenlignet med andre sorte, end hvis de fik at vide, at de blev sammenlignet med hvide studerende. Resultaterne blev tolket som lavere motivation, fordi de sorte studerende ikke troede, at de kunne modbevise fordommen om sortes underlegne intelligens.

Psykologerne *Claude Steel* og *Joshua Aronson* fra Stanford University satte sig senere for at undersøge fænomenet nærmere og benævnte det *stereotype threat* (fordomsfrygten). De lavede i 1995 en undersøgelse på en gruppe amerikanske studerende af halvt kaukasisk og halvt afroamerikansk herkomst, der blev præsenteret for en test: The Graduate Record Examination. Halvdelen i hver gruppe fik at vide, at deres intelligens blev testet, og de skulle skrive, hvilken etnisk gruppe de tilhørte. Den anden halvdel fik intet at vide om, hvad testen målte, og raceforhold skulle ikke angives. Resultatet ses i Fig. 3.

Fig. 3. Stereotype threat.

De hvide studerende præsterede næsten lige godt under de to forskellige betingelser, mens de sorte studerende blev signifikant ringere, når de vidste, at intelligensen blev målt. Forskerne konkluderede at *stereotype threat* gjorde de sorte studerende angste for, at de skulle komme til at bekræfte fordommen om afroamerikaneres lavere IK.

Fænomenet fordomsfrygt er også undersøgt på stereotype opfattelser af egenskaber knyttet til køn. Psykologen *Tone Schmader* fra Arizona University udsatte unge kvinder for en matematisk test. De, der fik at vide at de skulle lave en matematisk opgaveformulering, klarede sig markant bedre end en tilsvarende gruppe kvinder, der fik samme opgave beskrevet som en test lavet til sammenligning af mænds og kvinders matematiske evner. Kvinderne frygtede åbenbart at bekræfte fordommen om kvinders ringere matematiske sans.

SUPPLERENDE LITTERATUR

http://en.wikipedia.org/wiki/Stereotype_threat#cite_note-5

www.reducingstereotypethreat.org/definition.html

PSYKOLOGNYT 2003;(15):25-6. <http://infolink2003.elbo.dk/PsyNyt/Dokumenter/doc/12668.pdf>

Fordomme forringer præstationsniveauet hos medicinstuderende fra etniske minoritetsgrupper *BMJ 2008;337:611-5*

Medicinstuderende fra etniske minoriteter klarer sig væsentlig ringere end forventet pga. stereotype etniske fordomme såsom »Den typiske asiatiske medicinstu-

derende er i klinikken afhængig af bøger, dårlig til at kommunikere med patienter, passiv i undervisningstimerne og mindre motiveret, fordi hun er skubbet ind i studiet af ambitiøse forældre«.

Kathrine Woolf et al udførte dette kvalitative studie blandt 25 kliniske lærere og 27 tredjeårs medicinstuderende af indisk, pakistansk eller engelsk oprindelse. Data blev dels indsamlet i form af individuelle strukturerede interviews og dels i form af fokusgrupper bestående af personer med samme etniske tilhørsforhold.

Dataanalysen gjorde brug af teorien om *stereotype threat* (fordomsfrygten). Formålet var at belyse det forhold, at medicinstuderende fra etniske minoriteter klarer sig gennemsnitlig dårligere end deres etnisk engelske studiekammerater – selvom de to grupper fagligt har samme niveau ved studiestart.

Lærere og studerende havde opfattelsen af, at den typiske asiatiske medicinstuderende var mere usikker, passiv og umotiveret, og den typiske hvide studerende blev beskrevet som selvstændig, selvsikker og en »rigtig holdspiller«.

En kvindelig hvid lærer i kliniske færdigheder mente: »Studerende af asiatisk herkomst er bogligt meget velfunderede [...] og meget, meget kvikke, men når det gælder om at bruge deres viden kommunikativt og til praktiske færdigheder, går det ikke nær så godt«.

Både lærere og medicinstuderende mente, at lærer-elev-forholdet var af vital betydning i den kliniske undervisning. Lærerne oplevede den »gode elev« som værende aktiv, ivrig og respektfuld, og nogle havde omvendt en aggressiv attitude over for studerende, der virkede passive og uengagerede.

En mandlig klinisk lærer i kirurgi af anden etnisk herkomst sagde: »Vi har travlt og kan være grove ... Hvis jeg får fem engagerede studerende, indgår vi i et fantastisk samspil; giver du mig fem passive studerende, får de noget møgundervisning!«

En anden klinisk lærer i kirurgi, mandlig og hvid: »Hvis de er parate til at arbejde sammen, vil jeg også arbejde sammen med dem, men hvis ikke: Så lad være med at spille min tid!«. En asiatisk student mente: »[Grove lærere] vil gøre de studerende mere passive, få dem til at stille færre spørgsmål, og efter undervisningen er de forvirrede med tanker om, at det er nyttesløst for dem at prøve at lære det ...«.

En kvindelig, muslimsk studerende fortalte, at hun oplevede, at underviserne synes, hun er »mindreværdig«, fordi hun bærer tørklæde. En mandlig asiatisk studerende fortalte, at han er nødt til at arbejde ekstra hårdt for at kæmpe mod fordommen om, at asiater er mindre dygtige.

Både de studerende og deres lærere havde en meget stereotyp opfattelse af den typisk asiatiske medicinstuderende, og denne opfattelse passede meget dårligt til billedet af den »gode« kliniske studerende.

Konkluderende fremhæves, at studerende, der oplever, at de ligger under for fordomme, har svært ved at tilegne sig viden og færdigheder, fordi negative følelser interfererer med indlæringen. Det anbefales, at kliniske lærere skal have mulighed for at lære deres studerende at kende som individer, og at arbejdsgiverne skal sørge for, at infrastruktur, arbejdsforhold og træningsmuligheder tilgodeser dette formål.

Referentens kommentar: Der er god grund til at tro, at denne engelske undersøgelses resultater tvangsfrit kan appliceres på danske forhold. Betydningen af fordomsfrygten sammenholdt med *Rosenthals* fund – at vi lever op til de forventninger, der stilles til os – må få enhver tutor til at granske sine egne fordomme nøje!